

F. A.: Minden nap különböző és egyedi is volt egyben. Talán úgy alakítanám át ezt a kérdést, hogy melyik naptól mi tetszett a legjobban. Az első nap az újdonság erején túl nagyon megfogott Allan Owans személyisége. Valahol a lelkemben ilyennek képzelek egy „igazi drámatanárt” ha létezik egyáltalán ez a kategória. Nagyon látszott rajta, hogy élvezzi, amit csinál és ez a lelkesedése a csoportra is nagyon hamar átragadt. Annak ellenére, hogy alig ismertük még egymást, minden gátlásunkat feloldotta. A második nap Patrice-szal kicsit nyugodtabban, de ugyanolyan hatékonyan telt. Itt a képekkel való munkát élveztem nagyon. Larry Swartz ugyancsak lehangoló stílusa szintén nagyon tetszett, erről a napról egy jelenet fog mindig az eszembe jutni. A kirekesztésről készítettünk kis csoportos improvizációt, ahol egy cigány aszszonyt kellett játszanom, akit kidobnak a bevásárlóközpontból a gyermekével együtt. Megdöbbentő érzés, de örök emlék marad. Az utolsó napi mozgás Petrával szintén nagy élmény volt, erről a napról egy zenére megkomponált kis csoportos mozgássorozatot viszek magammal.

Mi a legfontosabb vagy legtanulságosabb dolog, amit elhoztál magaddal?

K. Á.: Új barátságok mindenképpen, mennyi ország, mennyi ember és egy közös nyelv az angolon kívül, ami nem más, mint a DRÁMA.. Nem számít életkor vagy éppen nemzetiség: a dráma olyan magic bullet (varázsgolyó) számunkra, amelynek köszönhetően fél szavakból is megértjük egymást.

F. A.: Nekem is hasonló élményeim vannak. Nem először játszom, dolgozom együtt felnőttekkel, ennek ellenére nagyon meglepett és örömmel töltött el, hogy mennyire nyíltan, őszintén tudunk együtt dolgozni ilyen kevés ismeretség után. A másik nagy tapasztalat az angol nyelvvel függ össze. Tudatában voltam és tanultam arról, hogy milyen érzés azoknak a gyerekeknek bekerülni az intézményesült oktatási rendszerbe, akiknek nem anyanyelvük a magyar. Most saját élményként is megtapasztalhattam, mekkora segítséget nyújthat egy-egy drámaforma ennek az akadálnak a leküzdésében, és némi sikerélmény megszerzésében.

Reggeltől késő estig dolgoztunk. Jutott valamennyi idő másra is?

K. Á.: Természetesen, annak ellenére, hogy volt olyan nap, amikor még este 11-kor is kisebb szekcióülés volt azon emberek számára, akik a drámát az idegen nyelv tanítása során használják. Jutott idő egy kis sétára Schlainingban. De emlékezetes volt a Szabadbárádon, az Interkulturális Központban tett látogatás is. Aztán ott voltak a sokszor késő éjszakába nyúló beszélgetések a többiekkel, a közös éneklések, amikor próbáltuk egymás hazájának népdalait is megismerni. Bár szoros volt a napirend, de belefért egy kis kapcsolódás is.

F. A.: A késő éjszakába nyúló beszélgetések valahogy mindig a dráma köré szerveződtek és ugyanúgy részét képezték a munkának, mint a nappali foglalkozások. A hosszú ebédszünetek azért alkalmasak arra, hogy felfedezzük a várat és a környező falu titkait. A borkóstolóval egybekötött jazz koncert alkalmas adta a kötetlenebb kapcsolatteremtésre és a közös táncra is.

Adaptált óravázlat egy slágertémára

Lázár Péter

Május utolsó hetében lehetőséget kaptam arra, hogy bevezető drámakurzust tartsak két határon túli magyar iskolában. A szlovéniai Lendván a magyartanárok, a vajdasági Óbecsén pedig az iskola alsó tagozatos tanítói, magyartanárai és az igazgató vett részt a képzésen. Szerettem volna, ha mindkét iskolában közvetlen és személyes élmény alapján tudunk együtt gondolkodni a tanítási drámában rejlő lehetőségekről, ezért – a tanórákon önálló elemként is alkalmazható gyakorlatokkal és néhány ismertebb konvencióval történő ismerkedés mellett – a kurzus fontos részét képezte egy-egy bemutató foglalkozás és az ahhoz kapcsolódó értékelő megbeszélés.

A bemutató órára mindenképpen olyan foglalkozást szerettem volna, amely valamely fontos erkölcsi problémát jár körül. Ezért választásom Takáts Rita *A csaló* című óravázlatára esett. A család témaköre az utóbbi években előtérbe került, mindennapi beszédtemává vált a médiában és a köznapi kommunikációban. Elkerülhetetlen, hogy az iskolai nevelés, oktatás során foglalkozzunk ezzel a problémával.

Tanulságosnak látszik összevetni az eredeti óravázlatot az általam módosított változatokkal és kiegészítve néhány, a tapasztalatból eredő észrevétellel, megjegyzéssel. (Ennek formai módja a következő: vastagított betűvel, szögletes zárójelek között.)

Takáts Rita A család című drámaórája¹ Lázár Péter jegyzeteivel

A csoport leírása: Az óra 3-4. osztályos gyerekeknek készült.

Pszichológiai kutatások igazolják, hogy erre az életkorra a gyermekek többsége erkölcsi döntéseiben már a szándék-etikát követi, az óvodáskori következmény-etikával szemben. Ez alapvető fontosságú, hiszen ennek fényében válik valódi mélységűvé az adott probléma vizsgálata. A prepubertás kor ugyancsak éles váltást mutat a gyermekek erkölcsi ítélkezéséről a szolidaritás vonatkozásában. Ebben az életkorban válik a társszolidaritás autonóm erkölcsisége fontosabbá a szociális struktúrában föléjük rendeltékkel szembeni heteronóm erkölcsiséghez viszonyítva. (A „tisztességes kamasz” köteles kiállni barátjáért.) [Popper Péter nyomán]

Mindezzel azt szeretném megvilágítani, hogy a 3-4. osztályos korosztálynak az adott erkölcsi probléma sajátja, éppen azért kihívás számukra a döntés, mert újszerű ítéleteket kíván tőlük. Ez azt jelenti, hogy az óra idősebb korosztállyal is megvalósítható – természetesen a körülményeken és esetleg a munkaformákon változtatni érdemes. Drámában teljesen járatlan csoporttal is játszható ez az óra. Ebben az esetben az összetett munkaformák (pl. FÓRUM-SZÍNHÁZ) alkalmazása hosszabb előkészítést igényel.

[Mindkét alkalommal 10 éves gyermekekkel dolgoztam.]

Tanári felkészültség: Az óravezetéshez szükséges, hogy a tanár ismerje a SZEREP A FALON, a TABLÓK, KÉPALÁÍRÁS és a FÓRUM-SZÍNHÁZ elnevezésű konvenciókat, továbbá jártas legyen az egész csoportot illetve egyszerre több kis csoportot érintő munkaformák, játékimprovizációk vezetésében. Előnyös az is, ha egy rövid szöveget hitelesen, átéléssel tud megjeleníteni.

A szervezési rend szokványos: jórészt a tanár irányításával folyik a játék, a kis csoportos improvizációk alatt a szemlélő-segítő hozzáállás a legeredményesebb. Az órán feldolgozásra kerülő erkölcsi probléma nem kapcsolódik konkrétan egyetlen tantárgyhoz sem, ezért nem kíván speciális szaktárgyi felkészültséget a tanártól. Felekezeti iskolákban akár a hit- és erkölcs tanterv keretében is játszható.

Feltételek, körülmények: Az óra nem igényel speciális teret, bármely osztályteremben vagy más helyiségben játszható, ahol a méretek és a berendezés megengedi egy kb. 9-10 négyzetméteres szabad terület létrehozását. A játékidő 1 óra, kezdő csoportnál ezt megnövelheti a munkaformák elmagyarázása, begyakorlása.

[Az egy órát kevésnek érzem a kontextus felépítéséhez és a probléma vizsgálatához. Valójában 120 percet szántam arra, hogy egy olyan pontra eljussunk, ahonnan a gondolkodás egy szakasza lezárható és a probléma vizsgálata tovább folytatható egy más alkalommal.]

Kellékek: Egy fekete és egy fehér maszk.

[Maszkokat nem használtunk, mert a MASZKOS FÓRUM-SZÍNHÁZ helyett más konvencióval dolgoztam. További kellékek: igazgatói körlevél; Márk naplója; a papírgyűjtés jegyzőkönyve egy zárt dossziében.]

Eszközök: A SZEREP A FALON elnevezésű konvenció alkalmazásához tábla, kréta, vagy csomagolópapír és filctoll szükséges. Eszköz lehet még a naplórészlet, amelyet, ha a tanár nem kívánja felolvasni, akkor kioszthatja kézírásos (fénymásolt) formában a gyerekeknek.

Téma: Az óra a hazugság-csalás nagy témakörén belül egy olyan döntés motívumait vizsgálja, amelyben egy gyerek csalásra készül saját közössége érdekében.

Fókusz: Milyen motívumok játszanak szerepet egy olyan csalásban, amely a közösség érdekeit szolgálja?

Amennyiben megtörténik a csalás, egy következő játékban vizsgálhatjuk azt, hogy miként vélekedik a csoport a saját érdekében elkövetett csalásról és a csalóról.

A történet ismertetése: Egy általános iskolában papírgyűjtést szerveznek. Az igazgató által kitűzött jutalom egy szabadnap, amit a nyertes osztály tetszőlegesen használhat fel. A 3.b osztály egyik tanulója, Ladányi Márk tisztességével, szorgalmával és segítőkészségével olyan közmegebecsülést vív ki magának tanárai és társai körében, hogy egyhangúlag őt választják a papírgyűjtés biztosának. Az ő feladata a gyűjtés során minden osztály papírmennyiségének lemérése és a hiteles adatok könyvelése. A ver-

¹ Az óravázlatot *A dráma tanítása, segédlet az 1-4. évfolyamon tanítók számára* c. kiadványból vettük át. Köszönet érte a Kerakasztal Színházi Nevelési Központnak.

senyben végig vezető 3.b osztályosokat az utolsó napon megelőzi a 4.c osztály, ezzel látszólag megfosztva őket egy háromnapos aggteleki kirándulástól, amelyet már megszerveztek. A végső eredményről azonban egyelőre csak Ladányi Márk tud. Meghamisítsa-e az eredményeket, vagy nézzen szembe társai szemrehányásával? Csaljon a közösség érdekében, vagy ne térjen le a becsület útjáról, vállalva minden következményt? E döntés motívumait tárja fel az óra, ezekre a kérdésekre keresünk választ a megtapasztalás és átélés során.

[Márk nálunk 6. osztályos volt, és a történetben a hatodikosok a nyolcadikosokkal vannak versenyben az első helyért. Jobban motiválja a gyerekeket, ha nagyobb, „erősebb”, tapasztaltabb gyerekeket játszhatnak és a távolítást is segíti ez a módosítás.]

Tanulási terület: Mivel egy erkölcsi probléma vizsgálatáról van szó, nem köthetők konkrét tantárgyi tudáshoz vagy tartalomhoz az óra tapasztalatai. Tanulási területünk tehát maga az élet, döntéseink mérlegelése, a következmények vállalása. Fontosnak tartom ebben az életkorban annak tudatosítását, hogy saját tetteinkért nekünk magunknak kell felelősséget vállalnunk, nem háríthatunk mindent szüleinkre vagy tanárainkra.

[A nálam alkalmazott írásos munkaformáknál komoly kihívást jelent a gyerekek számára a szóhasználat, a megfelelő nyelvi stílus, a reklámok hatásával kapcsolatos ismeretek összegyűjtése, mélyítése, a naplóíráshoz kötődő érzelmek, lelki folyamatok megbeszélése.]

Nevelési cél: A felelősségteljes döntés motívumainak vizsgálata, a belső indíttatás és a külső kényszer összeütközéseinek mérlegelése azzal a céllal, hogy egy esetleges hasonló helyzetben olyan döntést hozzassunk, amely vállalható.

1. Tanári narráció

Az óra a főszereplő figurájának felépítésével indul. A megadott peremfeltételek: közöljük a gyerekekkel főszereplőnk nevét (Ladányi Márk); ismertessük meg a gyerekekkel Márkot (a 3.b osztályba jár **[értelem-szerűen minden további esetben 6. osztályra cserélendő; éppen ezért a későbbiekben nem jelölöm]**, tanárai és társai egyaránt szeretik szorgalmáért, becsületességéért, segítőkészségéért); továbbá megadjuk történetünk helyszínét és idejét (egy dunántúli kis település általános iskolájába járunk, néhány évvel ezelőtt).

A peremfeltételek megadása a kontextus felvázolása mellett a távolítást szolgálja, melynek célja a játsszók pszichés védelme. A főszereplő tulajdonságai fontosak, így ha ezek összességükben ráillenének valakire csoportunkból, még az óra előkészítése során találjunk ki olyan jellegzetességet, amelytől bizonyossá válik, hogy nem személy szerint ő róla szól játékunk. (Éppen ezért, ha van a csoportban Ladányi vezetőnevű, vagy Márk keresztnevű gyerek, változtassuk meg a főszereplő nevét – akár nemét is –, és ugyanígy tegyük a helyszínt más területre – akár külföldre is –, ha éppen egy dunántúli település iskolájában játszunk.)

[Az időbeli távolítást nem éreztem lényegesnek, viszont a földrajzi és az életkorbeli hangsúlyosan jelenik meg: A SZEREP A FALON fejlécére is felkerült, hogy Márk 6. osztályos, valamint a város és az iskola neve. A gyerekek a későbbi munkaformáknál használják ezeket az információkat és erősíti bennük azt, hogy egy fikcióban dolgoznak.]

2. Szerep a falon

A játék a főszereplőről alkotott kép elmélyítését szolgálja. Kérjük meg a játsszókat, hogy gyűjtsünk együtt olyan tulajdonságokat, amelyek ilyen központi alakká teheték Márkot a közösség életében.

A tanár itt nagyfokú szabadságot adhat a játsszóknak, csupán azt tartsa most is szem előtt, hogy a pszichés védelem miatt a jelenlévők közül senkire se hasonlítson túlságosan a figura. Ha a játsszók között vita támad egy-egy fontos tulajdonságot illetően, akkor a tanár törekedjen a konszenzusra – a parttalan viták kerülendők, szerepen kívül vagyunk, a tanárnak is lehetnek igényei...

[9-10 éves gyermekekkel is érdemes tisztázni, hogy az adott tulajdonságok melyik kapcsolatrendszeret erősítik – tanárokkal, más felnőttekkel, korosztálybeli fiúkkal, vagy lányokkal –, illetve melyik csoporton belül növelik a szimpátiát. Érdemes rákérdezni, hogy a külső tulajdonságok mennyire fontosak e tekintetben. Meg kell vizsgálni, hogy nincsenek-e összeférhetetlen tulajdonságok.]

3. Tablók, képalírás – kis csoportos munka

A gyerekek olyan eseményeket jelenítenek meg állóképszerűen, amelyek során Márk kivívta tanárai vagy társai megbecsülését, szeretetét.

Közösen címet adhatunk a képeknek, vagy rövid magyarázatot fűzhetünk azokhoz. Az állóképekben a gyerekek által felvehető szerepek: Márk, a többi gyerek, illetve a tanárok.

Ha a gyerekeknek nincs ötletük, adjunk meg mi ösztönző helyzeteket, amelyek közül választhatnak! Célszerű, ha minden csoport más-más eseményt jelenít meg. Kezdő játékosok a saját képüknek adjanak címet, a drámában már jártas gyerekek magyarázhatják egymás tablóit, ez még érdekesebbé teszi a játékot!

[Ösztönző helyzet megadására nem volt szükség. Megvizsgáltuk viszont azt, hogy mely tulajdonságok váltak fontossá a gyerekek által megjelenített szituációkban.]

4. Szerepen kívüli egész csoportos egyeztetés

Az előző játék tapasztalatait beszéljük meg együtt, hiszen az egymással párhuzamosan dolgozó csoportok eltérő eredményekre is juthattak!

Arról, hogy mit emelünk be a közös játékba, közösen hozzunk döntést (vagyis ebben a kérdésben egyik csoport sem lehet kiszolgáltatott a másiknak)! Vizsgáljuk meg, hogy Márk egyre mélyebb megismerésével milyen tulajdonságai, reá jellemző események fogadhatók el mindnyájunk számára, s így mi lehet a játékkal kapcsolatos közös tudásunk része!

[Érdeemes visszatérni a SZEREP A FALON alkalmazásához.]

5. Tanári narráció

A játék az események továbbgördítésével folytatódik. A tanár elmeséli a gyerekeknek, hogy Márk iskolájában papírgyűjtést szerveztek, és aki megnyeri a versenyt, tetszőlegesen felhasználható szabadnapot kap az igazgatótól. Az egész iskola lázban égett. A 3.b osztályosoknak fontos lett volna a győzelem, mert háromnapos osztálykirándulást szerveztek Aggtelekre. Mindvégig ők álltak élen a papírgyűjtésben, ezért már le is foglalták a szállást. A többi osztály is nagyon iparkodott, a 4.c csak pár kg-mal maradt el a harmadikosoktól.

[Ezen a ponton TANÁRI NARRÁCIÓ helyett az igazgatói KÖRLEVÉL felolvasása következett:

Kedves Tanulók! Iskolánkban az elmúlt évekhez hasonlóan ebben az évben is megrendezzük a papírgyűjtő hetet. A papírt április 11-től 14-ig (hétfőtől-csütörtökig) lehet leadni a tornaterem bejáratánál, délután 14-től 18 óráig. A legjobban teljesítő osztály jutalma ebben az esztendőben egy tanítás nélküli szabadnap, amelyet az osztály szabadon használhat fel közösségi programra. Az eredményhirdetés pénteken reggel 8 órakor lesz az iskola aulájában. Jó munkát kívánok: Hajdú Béla (Beáta) igazgató

A távolítás segíti, ha a játszott iskolában ellenkező nemű az igazgató, mint a valóságban. Kiegészítő narráció: a hatodikosok nagyon szerették volna ezt a plusz szabadnapot, mert így először mehettek volna két napos kirándulásra, és így eljuthattak volna... (az adott osztály számára vonzó földrajzi hely megnevezése következett).]

6. Újságcikk írása – kis csoportos munka

Készíttessünk kis csoportokban rövid cikkeket a gyerekekkel, amelyek az iskolaújságban jelenhettek meg! Derüljön ki az írásokból, hogy milyen szerepet töltött be a gyerekek életében a verseny!

Jó kifejezőképességű és bő szókincsű gyerekekkel stílusjátékká fejleszhető a gyakorlat. Ebben az esetben akár azt is kitalálhatjuk, hogy az újság mely rovatában jelent meg a cikk, sőt eltávolodva az iskolaújságtól különböző típusú sajtótermékek vagy médiaműsorok stílusában is dolgozhatunk.

[Újságcikk írása helyett olyan plakátokat illetve szórólapokat terveztünk kis csoportokban, melyekkel ismeretlen embereket is mozgósítani lehet arra, hogy papírgyűjtő munkánkat segítsék. A nyelvi formák és a vizuális megjelenés mellett fontos volt átgondolni, hogy a reklámanyagok kihez, mikor és hogyan jutnak el, illetve, hogy a felhívást és a gyűjtőmunkát hogyan lehet összehangolni. (Mindkét esetben olyan színvonalas és ötletes dolgok születtek, amelyek a hospitáló tanárokat és a foglalkozásvezetőt egyaránt meglepték.)

Jó munkaforma lehet montázs, poszter készítése kis csoportban fotókból, újságkivágásokból a kirándulás helyszínéről.]

7. Szerepen kívüli egyeztetés

A 4. ponthoz hasonlóan itt is tisztáznunk kell, hogy mely tapasztalatok képezhetik kollektív tudásunk részét.

8. Tanári narráció

A játék ezen pontján már megfelelően kidolgozott a kontextus ahhoz, hogy a *bonyodalom* következzen. Mondjuk el a gyerekeknek a történetet: mivel Ladányi Márk mind a gyerekek, mind a tanárok részéről ilyen nagy megbecsülésnek örvendett, őt nevezték ki a papírgyűjtés jegyzőjének.

Közösen összegyűjthetjük, hogy mi lehetett a feladata.

[Innentől megváltozik az óra menete. A következő NARRÁCIÓ nem hangzik el.]

Pontosan el is látta teendőit. A verseny utolsó napjának végén a 3.b osztály már ünnepelt, a 4.c azonban még dolgozott. Így esett meg, hogy az utolsó napi bejegyzések összesítésekor Márk rájött, hogy a negyedikesek megelőzték őket 2 kg-mal. Egyedül Márk tudta ezt. Nagyon félt megmondani az osztálytársainak. Mitévő legyen?

Természetesen nem fontos a szöveget szó szerint ismertetni, de a kulcsmotívumok mindenképp szerepeljenek.

[A TANÁRI NARRÁCIÓ arról szólt, hogy a mozgósítás sikeresnek látszott és már az első napon jól indult a munka. A hatodikoson nagyon szerették volna tudni az első napi részeredményt, ezért már hétfőn is megvárták Márkot a tornaterem bejáratánál. Állóképből indított egész csoportos improvizáció – TANÁR SZEREPBEN. A tanár – mint Márk – nagyon lelkes, bár jelzi, hogy nem teljesen szabályos, de azért elmondja a részeredményt. Kiderül, hogy már első nap végén utcahosszal vezetnek a hatodikosok. Márk a jegyzőkönyvet tartalmazó dossziét hazaviszi.]

Újabb TANÁRI NARRÁCIÓBAN elhangzik, hogy szerdán az előny már szinte behozhatatlan. Csütörtökön arra lesznek figyelmesek a hatodikosok, hogy néhányan a nyolcadikosok szülei közül utánfutókkal segítik a munkát. Kiderült, hogy a városka egyik nyomdájában éves selejtezés és nagytakarítás volt és a nyolcadikosok felfedezték az ebben rejlő lehetőséget. Nyilván az utolsó napon is megvárták Márkot az osztálytársai. Egész csoportos improvizáció – TANÁR SZEREPBEN. Márk furcsán viselkedik, nem akar szóba állni a többiekkel, arra hivatkozik, hogy sietnie kell haza, kicsit zavartnak látszik. Ha nagyon faggatják az eredményről, azt is mondhatja, hogy nem volt még ideje összeadni az eredményt vagy ellenőriznie kell a számításait és nem mondhat semmit.]

9. Szerepen kívüli egész csoportos egyeztetés

[Értékeljük közösen, miért viselkedik furcsán Márk, milyen érzelmi megnyilvánulásai voltak, mitől félhet, mi nyomasztja? (Az egyik improvizációban a gyerekek azonnal megérezték, hogy elvesztették a versenyt és azonnal felvetették a csalás lehetőségét. Ha ez a lehetőség az improvizációban nem kerül elő, az egyeztetésnél már mindenképpen felmerül.)

Az e ponton belüli további rész kimarad, a 10. ponttal együtt. Rövid NARRÁCIÓ következik arról, hogy Márk NAPLÓT írt. Nem használta rendszeresen, csak akkor, amikor valami különös dolog történt vele. Egyeztetés: Miért ír az ember naplót? Mi a szerepe? Ki olvashatja el, amit bele írtunk?

Utána a 11. pont következik.]

Tisztázzuk a játéssal a következő kérdéseket!

- Milyen megoldásokat választhatott Márk?
- Ha úgy döntene, hogy megmondja társainak, és tőlük kér tanácsot, mit mondanának a többiek?
- Milyen eszközökkel lehet valakit rávenni a csalásra?

A kérdések megvitatása után gyűjtsünk össze néhány dolgot, amivel valakit zsarolni vagy megvesztegetni lehet!

Bár ez a feladat dramaturgiailag nem szerves része az órának, mégis javasolom végigjátszását. Ezzel ugyanis a döntés külső motívumait tudjuk végigjárni, ami azért fontos, mert innentől kezdve kizárólag a belső motívumokat kívánjuk vizsgálni. Amennyiben a gyerekek a későbbiekben „külsőséges” érvekkel élnének a játék során, hivatkozhatunk arra, hogy ilyen hatások nem érték Márkot, vagy csak tréfaaként, hiszen mindenki tudta, hogy nem megvesztegethető.

10. Tanári narráció

Görgessük tovább a történetet! Mondjuk el, hogy Márk egyelőre nem kért tanácsot senkitől, ám egy naplórészlet, amelyet azon az estén írt, árulkodik érzéseiről!

11. Naplórészlet

[Egy valóságghú naplóból olvasom, mert ez adja meg a súlyát:]

„Soha életemben nem kellett még ilyen nehéz döntést hoznom. Legyek becsületes, és okozzak csalódást a barátaimnak? Az egész osztály haragudni fog rám, mert cserbenhagytam őket. Mi ez a kis csalás a kiránduláshoz képest! Ha átjavítanám a számokat, soha nem derülne ki, mert mindenki bízik bennem... Ezzel viszont hazudnék az egész iskolának... meglopnám a negyedikeseket **[nyolcadikosokat]**. Úgy ül a szíve-men ez a két kiló, mintha két mázsa lenne!

[Kedves Naplóm! Kérlek, most segíts!” – ezt a zárást nem használtam.]

Az átélhetőséget könnyíti meg a gyerekek számára a tanár, ha nem csupán elmondja, hanem előadja a naplórészlet szövegét. Élhetünk színházi elemekkel is, használhatunk jelzésszerű díszletet (íróasztal, füzet, toll), jelenet formájában kelthetjük életre a naplóírást. Természetesen a játék lényegét az sem változtatja meg, ha kiosztjuk a szöveget, ám színességéből, hatásosságából nem kis mértékben veszít.

Ettől a ponttól megváltozik az egész óra menete. Helyette az alábbiakat alkalmaztam.

[12. Szerepen kívüli csoportos egyeztetés

Tisztázzuk, a NAPLÓRÉSZLET üzenetét, mennyivel tudtunk meg többet Márk félelmeiről, vívódásairól? Vajon miért nem mondta meg a többieknek, hogy ő már tudja az eredményt és veszítettek?

Itt behozzák a gyerekek azt a lehetőséget, hogy a többiek megpróbálják rávenni a csalásra.

13. Kis csoportos megbeszélés

Gyűjtsük össze azokat a módszereket, eszközöket, amellyel rá lehet venni valakit, hogy a közösség érdekében csalást kövessen el! Az ötletek bemutatására, illetve kipróbálására két formát javaslok:

- a.) Előkészített KIS CSOPORTOS IMPROVIZÁCIÓ, amelyben Márkot valamelyik gyerek játssza.
- b.) A kis csoport Márk osztálytársait játssza és megpróbálja meggyőzni Márkot, akit a tanár játszik. (Az egyik osztálynál FÓRUM-SZÍNHÁZI formát lehetett felkínálni ebben a szakaszban.)

Ha a tanár játssza Márkot, ne lehessen egyértelműen eldönteni, hogy sikeres volt-e a meggyőzés! Ha gyerek játssza, és azzal zárul a jelenet, hogy sikerül meggyőzniük, akkor beszéljük meg, hogy ezek csak a Márk képzeletében lejátszódó jelenetek!

14. Tanári narráció

Márk egész éjszaka forgolódott, nem tudta, hogy mitévő legyen? Amikor elaludt, akkor is nagyon furcsákat álmódott.

15. Kis csoportos improvizáció

A kis csoportoknak különböző lehetőségek és következmények átgondolását javasoljuk:

- a) Márk csal, nem avat be senkit. Hogyan viselkedik az osztálykiránduláson? Helyszín a busz, az osztálytársak beszélgetése Márkkal, útban a felé.
- b) Márk csal, nem avat be senkit, megérkeznek a kirándulásról. Családi vacsoránál a család tagjai faggatják a kirándulásról.
- c) Márk csal és a gyerekek között ez nem marad titokban. Visszaérkeznek az osztálykirándulásról és először találkozik a nyolcadikosokkal.
- d) Valamelyik tanár jön rá, hogy Márk csal. A tanárok beszélgetése Márkról, ahol ő nincs jelen.

16. Naplóírás

Mindenki Márk szerepébe léphet, megírhatja, hogy mi került Márk naplójába péntek este. (Ebből nyilván az is kiderül, hogyan döntött.)

Mielőtt munkához látnak a gyerekek, feltétlenül hangsúlyozzuk, hogy utána nem kell senkinek megmutatni, mi került a naplóba. Természetesen a lehetőséget megadjuk azoknak, akik szeretnék, hogy megosszák a többiekkel az általuk leírtakat. Ügyeljünk arra, hogy tényleg önálló munka legyen és meglegyen a kellő intimitása.

17. Naplórészletek felolvasása

Feszültséggel teli pillanatok ezek. Különösen ügyeljünk arra, hogy ne minősítsük a naplórészleteket sem formailag, sem tartalmilag, sem pedig a döntést illetően! (Mindig akad 4-5 gyerek, aki felvállalja a közzétételt.) Érdekes, hogy ez utóbbi két játékban valamennyi közzétett naplórészletből az de-

rült ki, hogy Márk a csalást választotta, és több naplórészletben árnyalt formában jelent meg a lelkiismeret furdalás és az önmagukkal való szembenézés lehetősége.

Szerencsés, ha a gyerekek egy-két napon belül, pl. osztályfőnöki óra keretében lehetőséget kapnak arra, hogy kibeszéljék az élményeiket.]

12. Tanári narráció

A következő játék előkészítéséhez el kell mondanunk, hogy Márk aznap éjjel furcsát álmódott. Álmában rikkancsok között járt, és rengeteg újságpapírt látott.

Tisztázzuk a játzókkal, ha nem tudják, hogy kik a rikkancsok, és hogy foglalkozásuk jellegzetessége a szalagcímek kiabálása. Ennek megjelenítése várhatóan nem okoz nehézséget a gyerekeknek.

13. Kis csoportos improvizáció

Kérjük meg a gyerekeket, hogy játsszák el Márk álmát két csoportban! Az egyik csoport úgy jelenítse meg, mintha rémálom lett volna, a másik csoport pedig felszabadító vágyálmot játszhat! A gyerekek szerepeket vesznek fel a jelenetben –, adjuk meg számukra ehhez a keretet: rikkancsok lehetnek, Márkot játszhatják, és szabadon fantáziálhatnak bármi másról.

Az improvizációk kezelése nehéz feladat. Egyidejűleg kell ügyeljünk arra, hogy ne fojtsuk a gyerekekbe mondanivalójukat, ne állítsuk le túl korán a játékot; ugyanígy arra is, hogy ne engedjük „vég nélkülivé” válni a rögtönzést.

A két csoport nézze meg egymás jelenetét!

Hívjuk fel a gyerekek figyelmét arra, hogy fizikai fájdalmat nem okozhatnak egymásnak! Különösen a rémálomnál fontos, hogy ha ilyen helyzetet akarnak megjeleníteni, lassítsák le mozdulataikat.

14. Szerepen kívüli egész csoportos megbeszélés

Beszéljük meg az álomról szóló játékok tapasztalatait annak tükrében, hogy mit érezhetett Márk!

15. Fórum-színház – maszkokkal

Ismertessük a gyerekekkel a szabályokat: egy-egy jelentkező játszhatja Márk lelkiismeretének jó oldalát (fehér maszkban), és rossz oldalát (fekete maszkban). Feladatuk érvek és ellenérvek felsorakoztatásával meggyőzni egymást a csalásról. A többi résztvevő az ismert konvenció szabályai szerint kapcsolódhat be a játékba.

A drámában még nem jártas gyerekeknél a fent említett munkaforma az óra egyik legnehezebb (és ezzel együtt a legérdekesebb pillanata) lehet. Számukra ezért bővebb és pontosabb magyarázat szükséges, ismertetnünk kell a játékot. A maszkok használata egyrészt az absztrakciót könnyíti, másrészt védelmet nyújt a gyerekeknek. (Némi hátrány a maszkok kapcsán: rossz esetben elterelheti a játzók figyelmét, a vizsgált probléma helyett a maszkokkal foglalkoznak. Főként kezdő csoportoknál van erre esélyünk. A szerk.) Akárcsak a bábozásnál, itt sem ők beszélnek, cselekszenek, hanem valaki más: a maszk. Azoknál a gyerekeknél, akik nem dolgoztak még álarccokkal, rövid ideig érdekesebb lehet maga a tárgy, mint a játék. Hagyjunk időt az ismerkedésre. Megkönnyítheti a kezdő gyerekek dolgát, ha elsőként a tanár játssza a negatív maszkos figurát. Ebben a feladatban nem szükséges azzal foglalkoznunk, hogy ha az ember maszkot visel, érzelmeinek egyik fő kifejezője, az arca nem látszik, s így a nem verbális jelzéseket a fejnek és a karnak-kéznek kell átvennie. Enélkül is működik a játék, bár egy másik alkalommal érdekes és hasznos lehet ilyesfajta foglalkozást tervezni tanítványainknak.

16. Kis csoportos improvizáció

Ha a játék nem kellően mély, vagy nem hoz igazi érveket, úgy megszakítva a FÓRUM-SZÍNHÁZI formát, alternatívaként kis csoportos improvizáció keretében két szituációt vizsgálhatunk.

- Márk csal, és a csalás kiderül. Nézzük meg, hogy mi történik, amikor szembesül a negyedikesekkel!
- Márk nem csal. Játsszuk el azt a jelenetet, amikor Márk másnap közli osztálytársaival a verseny elvesztésének hírért!

Keretnek ajánlhatjuk a gyerekeknek, hogy játszhatják Márkot, továbbá a tanulókat, esetleg a tanárokat is. Célunk ezzel az improvizációval az érvek elmélyítése és új belső motívumok keresése. Ha ezt elértük, visszatérhetünk a FÓRUM-SZÍNHÁZI játékformához.

17. Tanári narráció

Lassan a lezáráshoz közeledik a játék. Minden gyereket döntési helyzetbe kell hoznunk, hogy valóban átélhessék az adott problémát. Kínáljuk fel nekik azt a lehetőséget, hogy valamennyien Márkot játszhatják. Mondjuk el, hogy másnap reggel nem lehetett tovább halogatni a döntést, Márknak be kellett számolnia az eredményekről! Kérjük meg a gyerekeket, hogy játsszák el a legfeszültebb pillanatot a következő pontban ismertetett formában!

18. Gondolatkövetés

Ösztönözzük a gyerekeket arra, hogy Márk szerepében mondják el azt, amit ebben a feszült pillanatban éreznek, gondolnak! Kérjük meg őket, hogy amennyiben lehetséges, gondolataik megfogalmazásából derüljön ki az is, hogy miként döntöttek!

A döntések fényében vizsgálhatjuk tovább az adott problémát. Nagyon fontos azonban, hogy ebben a pillanatban ne jelentsük ki a gyerekek előtt egyik vagy másik döntés helyességét, hiszen így értelmét veszítené a drámaóra, éppen célunkkal ellentétesen dolgoznánk: a gyerekekre kényszerítenénk egy „fentről jövő” erkölcsi ítéletet.

A két foglalkozás tapasztalata meggyőzött arról, hogy érdemes elővennünk és használnunk rendelkezésre álló kész foglalkozásvázlatokat, illetve azok módosított, adaptált formáit. Különösen érdekes ez abban a helyzetben, amikor nincs ötletünk vagy késztetésünk arra, hogy az adott problémára saját foglalkozást tervezzünk. A jól működő, kipróbált foglalkozások alkalmazása, az azokban való drámatanári közreműködés, tapasztalatszerzés fontos lépcsőfok lehet az önálló óratervezés felé is.

Vica

– drámaóra –

Kerekes Mónika

Téma: „Az apák vétkéért a fiúk bűnhődnek?”

Fókusz: Képesek vagyunk-e ugyanúgy tekinteni valakire, mint korábban, ha kiderül, hogy az édesapja bűnöző?

Cél: Csökkentsük az előítéleteket a hétköznapi életünkben, képesek legyünk egy ember „objektív megítélésére” saját jelleme, tettei alapján, hogy se anyagi, se kulturális, se származásbeli különbségek vagy egy harmadik ember bűne ne befolyásolja a kettőnk kapcsolatát.

Játékidő: 2 x 45 perc

Korosztály: 9-12. osztály (akiknek már volt drámaórájuk)

Létszám: 10-18 fő

Játéktér: a drámaóra nem igényel speciális teret

A játék képzeletbeli világa: Az 1980-as években vagyunk. A helyszín Nyékládháza, kis falu Magyarországon, Miskolctól 10 km-re. (Kivéve, ha éppen Nyékládházán játszunk a drámaórát, mert ebben az esetben áttehetjük a helyszínt Magyarország egy másik kis falujába. A lényeg az, hogy a falu közelében legyen egy nagyváros.)

Filmbejátszás: 3-4 perc Menzel *Az én kis falum* című, 1985-ben készült filmjéből. (A filmrészletnek atmoszférateremtő szerepe van. Néhány percben elröpít bennünket a 80-as évek szocialista falujába, aminek része a tsz, vagyis a termelőszövetkezet, az atlétatrikós melósok, a szocialista autók, a ringlispil, a fröccsök stb. Természetesen mindenki ismer mindenkit a faluban, az élet kicsit egyhangúnak, de békésnek tűnik.)

Tanári narráció

Vica 16 éves. Nyékládházán él a szüleivel (mint említettük: a 80-as években vagyunk). Édesapja a falu rendőrpáncsnoka, édesanyja óvónő. Vicának nincs testvére. Főhősünk a közeli nagyvárosba, Miskolcra jár középiskolájába. Azt tervezi, hogy idegenforgalmi főiskolán fog továbbtanulni.

Vica három éve együtt jár egy falubeli fiúval, Zolival, akit születése óta ismer. Korábban is sülve-főve együtt voltak mint barátok. Zoli két évvel idősebb Vicánál. A fiú az édesanyjával él. A fiatalok kapcsolata